

Gostovanje izložbe *Kultura sjećanja i Španjolski građanski rat*, Pula, 2. listopada – 5. studenoga 2020.

U povodu Dana spomena Grada Pule u OŠ Veli Vrh otvorena je 2. listopada 2020. gostujuća izložba *Kultura sjećanja i Španjolski građanski rat*. Izložbu je osmislio Vjeran Pavlaković s Odsjeka za kulturalne studije Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, u suradnji s partnerima (The European Observatory on Memories, Sveučilište u Barceloni, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja) i studentima riječkoga Filozofskog fakulteta. Izložba je prvi put otvorena 9. siječnja 2020. u Kampusu Sveučilišta u Rijeci, a nadovezuje se na istoimenu međunarodni skup održan u lipnju 2019. u Rijeci. Gostovanje izložbe u Puli posvećeno je antifašistu Jurici Kalcu, Štinjancu, sudioniku Španjolskoga građanskog rata i počasnom građaninu Španjolske Republike, koji je 1973. proglašen narodnim herojem, a koji je svojevremeno pohađao osnovnu školu u Štinjanu, koja je danas područna škola OŠ Veli Vrh.

Izložba *Kultura sjećanja i Španjolski građanski rat* prikazana je na dvadeset panela. Tekstovi su na hrvatskom i engleskom jeziku, uz brojne fotografije. Prvi panel, „Kultura sjećanja na Španjolski građanski rat“, potiče na razmišljanje što je naučeno iz Španjolskoga građanskog rata te kako je on protumačen danas. Naglašeno je da je program „Rijeka 2020 – europska prijestolnica kulture“ idealna prilika za takvo što te se grad Rijeka i riječka povijest postavljaju u širi kontekst europske povijesti dvadesetoga stoljeća. Drugi panel donosi kratak uvod u Španjolski građanski rat te daje sliku Europe tridesetih godina dvadesetoga stoljeća. Treći se panel odnosi na Internacionalne brigade. Saznaje se o dobrovoljcima iz čitavoga svijeta koji su doputovali u Španjolsku da bi se borili za Republiku. Među njima bilo je puno dobrovoljaca i iz Jugoslavije, o čemu govori peti panel. Naglašeno je kako je točan broj Jugoslavena u Španjolskoj teško precizno izračunati zbog zavjereničke prirode pristizanja u zemlju, nepotpunih dosjea Republikanske armije i raznih pseudonima kojima su se dobrovoljci koristili. Ipak se pojedina imena znaju, a peti panel donosi imena dobrovoljaca iz Rijeke, Hrvatskoga primorja i Gorskoga kotara. Tako saznajemo imena dvadeset i četiri borca iz Rijeke, petnaest iz Delnica, jedanaest iz Crikvenice i Lokava, devet iz Vrbovskoga, sedam s Krka (tri iz Krka, dva iz Vrbnika, po jedan iz Baške i Punta), šest iz Vinodola, četiri iz Čabra, tri iz Senja i Viškova, dva iz Bakra, Čavla i Opatije, po jedan iz Cresa, Fužina, Jelenja, Kastva, Klane, Matulja,

Mrkoplja, Novalje, Raba i Ravne Gore. Svi su oni dali svoj prinos borbi za Republiku, a posebno se istaknuo Vladimir Čopić, jedan od najpoznatijih revolucionara s područja Hrvatskoga primorja u međuratnom razdoblju. Njegovom je liku i djelu posvećen šesti panel. Sljedeći je panel posvećen Edu Jardasu, španjolskom dobrovoljcu i gradonačelniku Rijeke. Osmi panel odnosi se na međunarodne dobrovoljke u Španjolskom građanskom ratu. Između ostaloga, saznaje se kako je borba republikanaca zadobila podršku brojnih žena, koje su doputovale iz raznih zemalja s ciljem obrane demokracije i slobode u Španjolskoj, a time i u svijetu. Naglašeno je i kako uloga međunarodnih dobrovoljki u Španjolskom građanskom ratu nije potpuno istražena, ali njihova pomoć i trud bili su nužni jednako kao i trud njihovih kolega na bojišnici. Deveti panel donosi kratki prikaz dobrovoljki iz Jugoslavije u tom ratu. Sa sigurnošću se može reći da je među dobrovoljcima iz Jugoslavije bilo i šesnaest žena: tri su bile liječnice, dvije su bile medicinske sestre, šest radnice, dvije službenice, jedna studentica i dvije su bile bez zanimanja. Među njima su bile i Borka Demić, Liza Gavrić i Nada Dimitrijević Nešković, čije su fotografije na panelu.

Panel „Španjolski građanski rat i književnost“ daje uvid u najvažnija književna djela koja govore o tom ratu. U tom je kontekstu stavljen naglasak na Ernesta Hemingwaya i njegovo djelo *Kome zvono zvoni* te Georgea Orwella i *U čast Kataloniji*. Rat je motivirao i druge strane pisce koji su došli kao internacionalni borci, poput Norvežanina Nordahla Griega koji je napisao *Španjolsko ljeto* i Jugoslavena Rodoljuba Čolakovića i njegova djela *Španija u plamenu*. Ipak, najistaknutiji i najrevolucionarniji hrvatski i jugoslavenski pisac bio je zasigurno August Cesarec. Iako se nije borio na španjolskim bojišnicama, putovanje po toj zemlji za vrijeme rata motiviralo ga je da 1938. napiše jedno od njegovih najznačajnijih djela – *Španjolski susreti. Knjiga susreta s ljudima i gradovima*. Dvanaesti panel govori o vezi između Španjolskoga građanskog rata i umjetnosti. Izbijanje toga rata nije rezultiralo samo masovnim nasiljem u zemlji već je uzrokovao i jednu od najaktivnijih ikad vide-nih kulturnih reakcija na vojni sukob. Tako i umjetnost postaje način borbe protiv fašizma. Trinaesti panel istražuje vezu jugoslavenske umjetnosti i Španjolskoga građanskog rata. Iako je naglašeno kako ta tema još uvijek nije dovoljno istražena, ističe se umjetnik Đorđe Andrejević Kun, kojega se smatra najboljim primjerom za proučavanje refleksije Španjolskoga građanskog rata u jugoslavenskoj umjetnosti.

Panel „Anarhizam i Španjolski građanski rat“ istražuje anarhosindikalizam koji se za vrijeme rata proširio po urbanim središtima. Saznaje se kako je anarhistički antifašizam iz Španjolske privukao i neke Istrane, poput Rovinjca Nicolòa Turcinovicha. Petnaesti panel posvećen je jugoslavenkim dragovoljcima u francuskim logorima. Poslije poraza republikanskih snaga u Španjolskom građanskom ratu, preko 500 000 izbjeglica, prognanika, boraca poražene Narodne republikanske vojske (*Ejército Popular de la República*) i dragovoljaca Internacionalnih brigada povuklo se u Francusku, gdje su deportirani u razne sabirne logore i zatvore. Šesnaesti panel, „Povijest vojarne na Trsatu“, dovodi u vezu tu vojarnu (na mjestu današnjega Kampusa) i Španjolski građanski rat. Naime, vojarna je u doba socijalističke Jugoslavije nosila ime *Kasarna španjskih dobrovoljaca*, što svjedoči da je borba za Republiku dugi niz godina ostala u kolektivnom sjećanju, a 1991. joj je promijenjeno ime. Panel „Španjolski dobrovoljci u Drugom svjetskom ratu i socijalistička Jugoslavija“ govori o tim dobrovoljcima koji su se povratkom u Jugoslaviju priključili partizanskom pokretu te o odnosu socijalističke Jugoslavije prema španjolskim veteranima. Panel „Spomenici Španjolskom građanskom ratu“ donosi čitav niz spomenika zabilježenih diljem Europe koji su mjesto sjećanja na tu borbu. Panel donosi i zanimljive fotografije spomenika, a njihov je autor Vjeran Pavlaković. Devetnaesti panel donosi povijesni kontekst kraja Španjolskoga građanskog rata. Pobjeda vojnih pobunjenika predvođenih generalom Francom uz potporu Hitlera i Mussolinija rezultirala je uspostavom represivne diktature koja je potrajala skoro četiri desetljeća.

Posljednji, dvadeseti panel donosi kratak prikaz sjećanja na Španjolski građanski rat u današnjoj španjolskoj i međunarodnoj javnosti. Španjolski parlament je 2007. donio Zakon o španjolskom povijesnom sjećanju (*Ley de la Memoria Histórica de España*) koji je promicala socijalistička vlada Joséa Luisa Rodrígueza Zapatera, no ta politika sjećanja blokirana je četiri godine poslije tijekom konzervativne vlade predsjednika Mariana Rajoya. S obzirom na to, 2014. je UN-ov specijalni izvjestitelj Pablo de Greiff posjetio Španjolsku da bi procijenio mjere koje je usvojila vlada, a koje su povezane s odnosom prema kršenju ljudskih prava i zločinima počinjenim tijekom rata i Francove diktature. De Greiff je urgirao da Španjolska treba ukinuti Zakon o amnestiji iz 1977., koji je u praksi štitio počinitelje zločina, te da treba razvijati sveobuhvatnu državu politiku kojom će žrtve Francova režima biti prikladno obeštećene.

Izložba *Kultura sjećanja i Španjolski građanski rat* potaknula je iskru novoga razumijevanja toga sukoba te je ukazala na lekcije koje možemo naučiti iz njega. Naglasak je izložbe na vrijednostima mira, dijaloga, tolerancije i međusobne solidarnosti, o kojima treba promišljati i osamdeset godina nakon proglašenja nacionalističke pobjede. Konačno, ova izložba podsjetila nas je na tzv. kolektivnu memoriju i kulturu sjećanja koje promjenom političkih okolnosti mogu pasti u zaborav. Zahvaljujući ovakvim inicijativama, španjolski borci i njihovo nasljeđe ponovno je oživljeno – barem na trenutak.

Igor Jovanović

**Multimedijalna izložba *Srebrenica: genocid u osam činova*,
Pula, 7. – 11. srpnja 2020.**

U povodu dvadesetpete godišnjice obilježavanja genocida u Srebrenici, pulska udruga Sense – centar za tranzicijsku pravdu (nasljednica novinske agencije Sense, jedinoga medija koji je kontinuirano pratio sva suđenja na Međunarodnom kaznenom sudu za ratne zločine na području bivše Jugoslavije u Den Haagu) organizirala je multimedijalnu izložbu *Srebrenica: genocid u osam činova*, čijim je otvorenjem započela kampanja organizacija civilnoga društva protiv negiranja ratnih zločina počinjenih 90-ih godina 20. stoljeća na području nekadašnje Jugoslavije. Kampanja „Srebrenica 25: zajedno protiv virusa poricanja“ nastala je u suradnji centra Sense s Documentom – centrom za suočavanje s prošlošću i još petnaest organizacija civilnoga društva iz Hrvatske, Srbije, BiH, Kosova i Crne Gore, a izložba je njezin dio. Provodila se istodobno u centru Sense te na društvenim mrežama i portalima.

Multimedijalna izložba *Srebrenica: genocid u osam činova* otvorena je 7. srpnja 2020. u prostoru Sensea – centra za tranzicijsku pravdu na Danteovu trgu u Puli. Kampanju i izložbu otvorili su videoporukom predsjednik Međunarodnoga rezidualnog mehanizma za kaznene sudove (MRMKS), nasljednika Međunarodnoga kaznenog suda za ratne zločine na području bivše Jugoslavije (MKSJ, ICTY, Haaški sud), sudac Carmel Agius i glavni tužitelj MRMKS-a Serge Brammertz. Na otvorenju je videovezom govorila i Munira Subašić u ime Majki Srebrenice te predsjednik Sensea Mirko Klarin.